

Jerzy Derenda

Kronika działalności TMMB 2011/2012

W końcu 2011 roku w oficynie wydawniczej Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy ukazał się 45. rocznik „Kalendarza Bydgoskiego”.

Rocznik zawiera wiele interesujących tekstów poświęconych Bydgoszczy. Warto zwrócić uwagę na kalendarium historyczne od 1332 roku, wydarzenia roku 2010, Bydgoszcz w liczbach, artykuły o pl. Wolności, 10. Wojskowym Szpitalu Klinicznym i cysterskich tradycjach Oplawca. W rozdziale „Kultura” przedstawiamy nową bibliotekę UKW, wykopaliska przy „Kaskadzie”, misterium w Dolinie Śmierci, Państwowy Zespół Szkół Muzycznych im. A. Rubinsteina, dźwiękowe symbole Bydgoszczy, najnowsze wydawnictwa o mieście oraz ważne wydarzenia kulturalne. Rozdział „Bydgoszczanie, sukcesy” zawiera artykuły o prof. K. Popowej-Zydroń, Magdalenie Krzyńskiej, prof. Józefie Banaszaku, ks. Franciszku Hanelcie, braciach Bażańskich, prof. Zdzisławie Mrozku. Sięgamy też do historii, choćby w opowieści Lecha Łbika o pięknej dziewczynie z Bydgoszczy i jej romansie z Kazimierzem Wielkim. Zdzisław Hojka w artykule *Bydgoszcz – Bromberg. Miasto – tygiel narodów* omawia koegzystencję przedstawicieli wielu narodów w Bydgoszczy na przestrzeni wieków, w tym przede wszystkim Niemców i Polaków. W ten nurt wpisują się wspomnienia Reginy Adamczak *Przyjaźń z Ursulą* i Janusza Umińskiego *Kuzynka Rita*. O tym, jaki finał miało współzycie obu narodowości podczas II wojny światowej przeczytamy w rozdziale z cyklu „Pamiętne lata”, gdzie m.in. Krzysztof Błażejowski pokazuje zdjęcia miasta zrobione przez okupantów.

Bydgoszcz nie tylko chce, ale i jest metropolią, czyli ośrodkiem kulturalnym i ekonomicznym promieniującym na cały region, stąd w „Kalendarzu” sporo uwagi poświęcamy historii i współczesności tego obszaru.

Są też „Pożegnania” poświęcone A. Baszkowskiemu, ks. R. Biniakowi, o. Czesławowi Chabielskiemu, Wiktorowi Czechowiczowi, red. Elżbiecie Górskiej, Halinie Jastrzębskiej, Romanowi Metzlerowi, Leonardowi Milczyńskiemu, Andrzejowi Przybielskiemu, prof. Eugeniuszowi Rogalskiemu, Edmundowi Rosińskiemu i Julianowi Ziemkowskiemu. Całość kończą artykuły poświęcone regionowi. W sumie ponad 350 stron lektury dla wszystkich bydgoszczan.

Bydgoszcz wśród siedmiu cudów świata

Na początku stycznia 2012 roku ruszył ranking na siedem cudów świata w kategorii najbardziej interesujących miast. Do rywalizacji przystąpiło aż 1259 miejscowości na całym świecie. Są wśród nich m.in.: Londyn, Berlin, Nowy Jork, Katowice, Toruń i Bydgoszcz. TMMB włączyło się w jego ogłoszenie, a na stronie internetowej umieściło zdjęcia Marka Chełminiaka pokazujące piękno Bydgoszczy. Pisaliśmy:

„Naprawdę mamy się czym pochwalić. Nasze miasto zasługuje na miano Wenecji Kujaw, z przepiękną Wenecją Bydgoską i tramwajami wodnymi napędzanymi energią słoneczną, z meandrującą, pełną wysp Brdą, malowniczą Wisłą i unikatowym w skali kraju zabytkiem sztuki hydrotechnicznej, jakim jest Kanał Bydgoski. Bydgoszcz szczyci się niepowtarzalnym bogactwem architektury śródmiejskiej z przełomu XIX i XX wieku, od wieków nosi nazwę „miastogrodu” z przepiękną dzielnicą pełną niezwyklej zieleni pod nazwą Sielanka, jest miastem oddychającym muzyką. Przykłady można by mnożyć”. Wprawdzie Bydgoszcz nie przeszła do finału, ale warto było rozpropagować jej walory.

Pomnik w Fordonie

W 2011 roku TMMB wystąpiło z inicjatywą odtworzenia zniszczonego przez hitlerowców pomnika Najświętszego Serca Pana Jezusa w Fordonie. Patronat nad przedsięwzięciem objęli biskup Jan Tyrawa oraz przedstawiciele władz wojewódzkich i miejskich Bydgoszczy. Jednocześnie 10 stycznia 2012 roku TMMB wystąpiło do kompetentnych instytucji i urzędów z prośbą o uzgodnienie lokalizacji pomnika (przed mostem Fordońskim).

Tradycyjne spotkanie oplatkowe TMMB

Dorocznym zwyczajem 12 stycznia 2012 roku o godz. 17.00 w sali posiedzeń Rady Miasta przy ul. Jezuickiej 1 odbyło się spotkanie noworoczne człon-

ków i sympatyków Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy z przedstawicielami władz. Uczestniczyli w nim m.in. wojewoda kujawsko-pomorski Ewa Mes, wicemarszałek województwa Edward Hartwich, zastępca prezydenta Bydgoszczy Grażyna Ciemniak oraz wiceprzewodnicząca Rady Miasta Anna Mackiewicz.

Z koncertem najpiękniejszych kolęd polskich wystąpił Chór Akademicki Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego im. J. J. Śniadeckich w Bydgoszczy pod kierownictwem Agnieszki Sowy oraz solistka Beata Bobińska (sopran). Na fortepianie grała Joanna Derenda-Łukasik. Chór występuje od 6 lat i jest wizytówką Bydgoszczy w kraju i na świecie. Zajął m.in. 1. miejsce w Konkursie Pieśni Religijnej w Rzeszowie, zdobył złoty medal na Międzynarodowym Konkursie Chóralnym „Święto Pieśni” w Ołomuńcu (Czechy) i 2. miejsce w Ogólnopolskim Konkursie Chóralnym CANTIO LODZIENSIS w Łodzi.

Prezes Jerzy Derenda podsumował dorobek TMMB w minionym roku. Z gratulacjami wystąpili zaproszeni goście. Słowo Boże wygłosił ks. prałat Stanisław Kotowski. Było dzielenie się opłatkiem, życzenia noworoczne, wspomnienia przy kawie i herbacie oraz promocja najnowszej monografii Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy pod nazwą *Wierni swemu miastu* z suplementem *W służbie Bydgoszczy*. Młodzież ze szkolnych kół TMMB spotkała się z zastępcą prezydenta Bydgoszczy Grażyną Ciemniak.

Wycieczki „Bydgoszcz za zamkniętymi drzwiami”

* 28 stycznia stał w Bydgoszczy pod znakiem słynnej gwiazdy filmowej Poli Negri. Była to wyjątkowa okazja do przybliżenia mieszkańcom naszego miasta tej wybitnej artystki polskiej, niemieckiej i amerykańskiej oraz jej bogatych związków z Bydgoszczą. Wszak nie wiemy na ten temat wiele, często myląc podstawowe fakty.

A oto program całej wycieczki. Zebraliśmy się w amfiteatrze przy Małym Spichrze u zbiegu ulic Mostowej i Grodzkiej. Stamtąd trasa wiodła bydgoskim szlakiem Poli Negri przez pl. Teatralny obok nieistniejącego już Teatru Miejskiego i dawnej lokalizacji „Łuczniczki” do ul. Gdańskiej, hotelu „Pod Orłem”, gdzie Pola bawiła w 1920 roku, dalej nadal ul. Gdańską, przy której mieściły się przedwojenne kinematografy, aż do ul. Jana Zamoyskiego 8 znanej z faktu kupna przez artystkę kamienicy.

Następnie uczestnicy wycieczki udali się do hotelu „Pod Orłem”, w którym artystka przebywała na początku lipca 1920 roku. Dzięki ogromnej życzliwości dyrekcji placówki odbył się tam happening poświęcony Poli Negri.

Dr Mariusz Guzek z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego przedstawił bydgoskie Hollywood, czyli przedwojenną filmową potęgę naszego miasta oraz przyjaźnie Poli Negri z bydgoskim światem artystycznym, a także zainteresowanie jej kontaktami wykazywane przez miejscową policję. Honorowy gość uroczystości Dorota Łańcucka, prezes Lipnowskiego Towarzystwa Kulturalnego im. Poli Negri i jednocześnie dyrektor Muzeum Poli Negri w Lipnie, przedstawiła ciekawe epizody z życia wybitnej artystki urodzonej właśnie w Lipnie. Liliana Brochocka, córka Alojzego Bukolta, twórcy Izby Pamięci Poli Negri w Bydgoszczy, opowiedziała o pasji ojca i zaprezentowała część kolekcji, m.in. fotosy i unikatowy plakat. Opowiedziała także o zagadkowym losie listu gen. J. Hallera do artystki. Jerzy Derenda zatrzymał się przy bydgoskich sensacjach Poli Negri. Artystka występowała, o czym nie wszyscy wiedzą, nie tylko w filmach niemych, ale i dźwiękowych, a także nagrała wiele płyt gramofonowych w wytwórniach „Elektrolit”, „Odeonu” i innych. Adam Mańczak, jeden z najznamienitszych bydgoskich kolekcjonerów zbiorów fonograficznych, odtworzył nagranie *Tango Notturmo* ze śpiewem Poli Negri. Zaprezentowany został także fragment filmu. Była okazja do zobaczenia oryginalnych odtwarzaczy z epoki (gramofon berlińskiej firmy „Elektrola” oraz płyta firmy „Odeon”).

* W dniach 15 i 19 maja 2012 roku odbyły się kolejne wycieczki. Tym razem dla gości ze Stanów Zjednoczonych – uczestników III Międzynarodowej Konferencji Mostowej „Mosty-Tradycja i Nowoczesność”. Profesorowie w godzinach 16.00-18.45 zwiedzali bydgoskie śródmieście i najciekawsze obiekty starówki, w tym Katedrę.

Z kolei studenci z USA 19 maja 2012 roku w godzinach 16.00-18.15 spacerowali po Wyspie Młyńskiej i zwiedzali Kanał Bydgoskie z pokładu statku „Solaris” napędzanego energią słoneczną.

* W sobotę 23 czerwca Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy było współorganizatorem Festiwalu „Nowe Spojrzenie” organizowanego przez Parafię pw. św. Wincentego à Paulo, m.in. ks. Sławomira Bara zajmującego się działalnością misyjną wśród młodzieży.

Wokół bazyliki koncertowały liczne zespoły, m.in. Arka Noego, Full Power Spirit, odbywały się spotkania z ludźmi mediów, biznesu oraz artystami. Można było kupić interesujące publikacje. Festiwal przypominał miejscami festyn, w którym uczestniczyły licznie rodziny bydgoskie.

Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy eksponowało swoje najciekawsze pozycje, m.in. albumy, kroniki, kalendarze i inne. Nasz przewodnik Dawid Urbański oprowadził wycieczkę po bazylice. Chętnych w godzinach

popołudniowych nie brakowało. Przewodnik skoncentrował się najpierw na bryle bazyliki należącej do największych w kraju, a następnie opowiadał o walorach świątyni, jej wyposażeniu. Specjalną atrakcją było wejście na taras bazyliki i podziwianie widoków okolicy.

* W sobotę 14 lipca 2012 roku zajrzeliśmy do Domu Leona Wyczółkowskiego przy ul. Mennica 7, z najszlachetniejszymi dziełami artysty, w tym najnowszym nabytkiem Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego „Bramą Floriańską”. Kierownik Działu Leona Wyczółkowskiego Ewa Sekuła-Tauer mówiła o Wyczółkowskim w anegdocie. Poznaliśmy miejsca, w których artysta przebywał w Bydgoszczy.

I część wyprawy w głąb historii Bydgoszczy poprowadził znany bydgoski archeolog Robert Grochowski. Rozpoczęła się ona od przybliżenia bydgoskiej wolnomularskiej Łoży Janus, która ongiś mieściła się u zbiegu ulic Trybunalskiej i Pod Blankami oraz tajemnic, jakich strzegli masoni rekrutujący się spośród najbogatszych warstw społeczeństwa. Dalej Robert Grochowski poprowadził nas śladem nieistniejących obiektów kultu religijnego, to jest synagogi przy ul. Jana Kazimierza 5 i jej burzliwych dziejów, fary ewangelickiej przy ul. Podwale 5-7, kościoła pw. św. Stanisława przy Zbożowym Rynku 3-4, pierwszego bydgoskiego kościółka św. Idziego przy ul. Bernardyńskiej i kaplicy w Zamku Bydgoskim przy ul. Grodzkiej 23. Wszystko podparte najnowszymi ustaleniami archeologicznymi.

Byliśmy też świadkami odsłonięcia przez TMMB we współpracy z Focus Mall na jednym z zabytkowych budynków Rzeźni Miejskiej przy ul. Jagiellońskiej 45 tablicy poświęconej Jerome Davidowi Salingerowi, wybitnemu pisarzowi amerykańskiemu, twórcy kultowej powieści *Buszujący w zbożu*.

* Kolejna wycieczka odbyła się 28 lipca 2012 roku. Kontynuowaliśmy spacer śladem nieistniejących obiektów religijnych. Archeolog Robert Grochowski opowiedział m.in. o kaplicach bydgoskiej katedry, kościele pojezuickim wyburzonym przez Niemców w latach okupacji, kościele pw. św. Krzyża (posesje przy ul. Poznańskiej 12-14), kościele pw. Świętej Trójcy na Przedmieściu Poznańskim (rozebrany w 1829 r.) i innych.

Nadzwyczaj ciekawa była wizyta w jednym z najstarszych renomowanych hoteli bydgoskich, jakim jest Hotel Ratuszowy. Dr Agnieszka Wysocka przypomniała historię budynku z 1831 roku, który po 1881 roku funkcjonował jako Hotel Juliusa Lengninga, obecnie jako Hotel Ratuszowy i opowiedziała o obyczajach hotelowych przedwojennej Bydgoszczy.

Spacerowaliśmy po bydgoskim zagłębiu prasowym. Jerzy Derenda mówił, gdzie mieściły się redakcje o zasięgu ogólnopolskim, np. „Przeglądu Teatral-

nego i Filmowego” (1924-1925) (kontynuacja wychodzącego w Warszawie „Przeglądu Teatralnego”) pod redakcją Leopolda Trzebuchowskiego oraz „Nowości Fotograficznych” redagowanych przez głównego technologa „Alfy” Teofila Orłowskiego z siedzibą w gmachu wspomnianej firmy przy ul. Pięknej, gdzie znajdował się „Foton”. Mówił, gdzie i jak działały przedwojenne redakcje: „Deutsche Rundschau in Polen”, „Dziennika Bydgoskiego”, „Dnia Bydgoskiego”, „Gazety Bydgoskiej”, „Kuriera Bydgoskiego”, „Deutsche Schulzeitung in Polen”, „Nowej Gazety Bydgoskiej”, „Hallerczyka” i „Przeglądu Bydgoskiego” (regionalnego czasopisma naukowo-literackiego). Wszystko na podstawie penetracji dr. Marka Jeleniewskiego.

Z pewnością atrakcją była też autokarowa wycieczka do Elektrowni Wodnej w Smukale, sięgającej korzeniami końca XIX wieku, zasilana w energię elektryczną z powstałej w 1903 roku wielkopolskiej fabryki karbidu. Podczas wojny fabryka uległa zniszczeniom, a odbudowę zakończono w 1951 roku. Elektrownia położona jest w przepięknej okolicy, pełnej urokliwej zieleni.

* 25 sierpnia 2012 roku historyk sztuki Bogna Derkowska-Kostkowska przybliżyła uczestnikom wycieczki dzieje placu Poznańskiego i okolicy. Mowa tu o czasach pamiętających dawne mury obronne miasta i Bramę Poznańską (wzmiankowana w 1620 r., rozebrana w 1834 r.). W sąsiedztwie znajdowało się Wzgórze Szubieniczne (tzw. Szubianka), gdzie wieszano pospolitych złoczyńców. To miejsce przypada obecnie w rejonie Centrum Pulmonologii przy ul. Seminaryjnej 1.

Archeolog Robert Grochowski przedstawił dzieje murów obronnych i baszt w Bydgoszczy ze szczególnym uwzględnieniem reliktów murów w rejonie ul. Wały Jagiellońskie. Była to okazja do poznania efektów najnowszych odkrywek i wysłuchania kolejnych głosów w dyskusji na temat proponowanego parkingu przy ul. Pod Blankami.

Bydgoszcz szczyci się też bogatymi tradycjami piwowarskimi, od czasów najdawniejszych po współczesne. Królowie polscy delectowali się smakiem tego piwa. Wprawdzie zakłady, które produkowały „jasne z pianką” już nie istnieją, ale piwo dalej w Bydgoszczy powstaje. Mowa tu o Warzelni kontynuującej dawne tradycje i zlokalizowanej w zabytkowym budynku przy ul. Poznańskiej 8. Kręcono tu sceny w 1969 roku ze znanym aktorem Jerzym Matałowskim do filmu wojennego *Sąsiedzi* i do popularnego serialu *Prawo Agaty*. Ba, nawet wydawany jest „Kurier Warzelniany”.

Odbyła się również autokarowa wycieczka do podbydgoskiej chaty menonickiej (holenderskiej) w Chrystkowie, podczas której dowiedzieliśmy się o tym, od kiedy i jak ważną rolę w życiu Bydgoszczy i okolicy odegrali osadnicy holenderscy.

fot. 1

* 1 września 2012 roku Krzysztof Bartowski, kierownik Pracowni Dokumentacji i Popularyzacji Zabytków Wojewódzkiego Ośrodka Kultury i Sztuki mówił o zbudowanej w latach 1913-1914 zabytkowej siedzibie dawnej szkoły wojskowej przy ul. Gdańskiej 190. Przed wojną mieściła się tu Bydgoska Szkoła Podchorążych i Szkoła Marynarki Wojennej. Brama ozdobiona jest kamiennymi panopliami ilustrującymi dawne rzemiosło żołnierskie. Tutaj marszałek Edward Rydz-Śmigły posadził dąb marsz. Józefa Piłsudskiego. Obecnie gmach znajduje się w gestii Inspektoratu Wsparcia Sił Zbrojnych.

Zobaczyliśmy też znajdujące się opodal, przy ul. Gdańskiej 147, siedziby przedwojennego 15. Wielkopolskiego Pułku Artylerii Lekkiej oraz 11. Dywizjonu Artylerii Lekkiej. Były to miejsca internowania Polaków przez hitlerowskich okupantów we wrześniu 1939 roku.

Historyk sztuki Bogna Derkowska-Kostkowska przedstawiła bardzo ciekawe dzieje tzw. Londynka w Bydgoszczy. Kompleks budynków został tu zbudowany w końcu lat 80. XIX wieku. Najpierw obiekty były dzierżawione przez wojsko. W czasach pruskich nosiły nazwę „Rinaker-Kaserne”. W latach 1921-1936 były tu koszary im. Jana Henryka Dąbrowskiego zajmowane przez 61. Pułk Piechoty Wielkopolskiej. W 1936 roku zostały przekształcone w osiedle mieszkaniowe zamieszkałe przez niezamożną ludność cywilną. Nazywano je potocznie „Londynek”, który cieszył się w mieście nie najlepszą sławą.

Jednym z najważniejszych punktów wycieczki było uczestnictwo w odsłonięciu tablicy pamiątkowej nieistniejącej już dziś fabryki obuwia „Kobra” przy ul. T. Kościuszki 27 (narożnik ul. Chocimskiej).

* 1 września w Bydgoszczy odbył się VII Ogólnopolski Festiwal Radosnych Serc organizowany przez Fundację „Nowe Pokolenie” w hołdzie Janowi Pawłowi II. Koordynatorem przedsięwzięcia kierowanego pod adresem dzieci i młodzieży z placówek adopcyjno-opiekuńczych i domów dziecka z całej Polski była Joanna Dobska.

W tym dniu Bydgoszcz gościła ponad 500 chłopców i dziewcząt ze wspomnianych placówek. Najpierw odbyły się eliminacje w Pałacu Młodzieży, a potem koncert laureatów na Polanie Różopole w Leśnym Parku Kultury i Wypoczynku w Myślęcinku.

Przewodnicy z Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy oprowadzali młodzież po najciekawszych zakątkach Bydgoszczy. I tak, z I grupą maszerował w godzinach 10.00-12.00 Bronisław Pastuszewski. Trasa wiodła przez Stary Rynek, okolice zabytkowego gmachu Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej, Wyspę Młyńską z Muzeum Sztuki Nowoczesnej, Ślužę Miejską na Kanale Bydgoskim, plac Teatralny, ul. Gdańską do Hali Widowiskowo-Sportowej przy ul. Toruńskiej.

II grupa pod kierunkiem Wojciecha Sobolewskiego zwiedzała Stary Rynek, Wyspę Młyńską, kładkę od Brdy Młynówki do ul. Długiej, ul. Pod Blankami, pomnik Kazimierza III Wielkiego, bydgoskie autografy na ul. Długiej, ul. Podwale, spichrze przy ul. Grodzkiej, makietę średniowiecznej Bydgoszczy i ratusz. III grupa, którą prowadził Bogdan Zapolski, zwiedzała Wyspę Młyńską, ul. Długą, Stary Rynek, ul. Grodzką, pomnik Nieznanego Powstańca Wielkopolskiego i kościół Garnizonowy, a następnie HSW „Łuczniczka”.

* 2 września odbyła się kolejna wycieczka w cyklu „Bydgoszcz za zamkniętymi drzwiami”. Program nawiązał do tragicznych bydgoskich wydarzeń z 3 września 1939 roku. Tego dnia Niemcy dywersanci zaatakowali wycofujące się od strony Świecia przez Myślęcinek oddziały m.in. 27. Dywizji Piechoty z Wołynia. Strzały padały gęsto z wieży kościoła ewangelickiego przy pl. Wolności, a następnie budynku, gdzie później mieściła się kawiarnia „Savoy”. Żołnierze nieznający miasta korzystali z informacji ludności cywilnej, harcerzy, kolejarzy i uczniów, likwidując źródła oporu. Epizod przedstawiający atak dywersantów z wieży kościoła pw. śś. Piotra i Pawła na pl. Wolności odtworzyła bydgoska Grupa Rekonstrukcji Historycznej 62. Pułku Piechoty Wielkopolskiej i Stowarzyszenia Miłośników Historii Oręża w Bydgoszczy. W centrum miasta znów usłyszeliśmy strzały podobne do tych, które padły we wrześniu 1939 roku. Grupa Rekonstrukcji Historycznej 62. Pułku Piechoty Wielkopolskiej pokazała także wyposażenie i umundurowanie żołnierzy polskich z tamtego okresu. O wrześniowych wy-

darzeniach opowiedział mgr Wiesław Trzeciakowski, pisarz i publicysta historyczny, autor publikacji *Śmierć w Bydgoszczy 1939-1945*.

Program wycieczki obejmował także zwiedzanie bydgoskiego Muzeum Farmacji założonego w jednej z najstarszych bydgoskich aptek „Pod Łabędziem” (1853) przy ul. Gdańskiej 5. Muzeum to unikatowa, jedyna tego typu placówka w regionie i jedna z nielicznych w kraju. Większość zbiorów, takich jak moździerze, naczynia apteczne, wagi oraz narzędzia zielarskie i inne, pochodzi z przełomu XIX/XX wieku. Najprawdziwszym skarbem jest zachowane w pierwotnym stanie laboratorium galenowe. O wszystkim w sposób bardzo interesujący opowiedział twórca muzeum, wielki miłośnik Bydgoszczy Bartłomiej Wodyński.

Zajrzeliśmy też do Domu Polskiego przy ul. Grodzkiej 1. O nadzwyczaj ciekawych dziejach tego obiektu opowiedział ks. prałat Stanisław Kotowski. Przypomnijmy tylko, że dom ten nazywany Domem Polskim, Domem Katolickim lub Domem Ludowym został zbudowany w 1927 roku z inicjatywy proboszcza fary ks. Tadeusza Skarbka-Malczewskiego, według projektu inż. Stanisława Cybichowskiego. Podczas II wojny światowej częściowo spłonął. Odbudowany w 1947 roku. W 2001 roku został zamknięty ze względu na zły stan techniczny. Otwarty w br. po przebudowie znajduje się w gestii Diecezji Bydgoskiej. W jednej z najpiękniejszych sal kameralnych Bydgoszczy, jaka znajduje się w tym domu, odbywają się teraz m.in. koncerty muzyczne i spotkania bydgoszczan.

Na naszym szlaku znalazł się też budynek przy ul. Toruńskiej 30. Obiekt powstał w 1867 roku z inicjatywy Bractwa Strzeleckiego. Mieściła się w nim piękna sala Królewska, na estradzie występowali wybitni artyści. Dom ten spłonął w 1900 roku, odbudowany w latach 1922-1938 należał do Bydgoskiego Bractwa Strzeleckiego, potem Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. Od 1955 roku był siedzibą Wojewódzkiego Ośrodka Kultury i kina „Adria”. Obecnie należy do Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”.

Była też okazja do poznania najnowszych ustaleń archeologicznych dotyczących Bramy Kujawskiej u zbiegu ulic Długiej i Pod Blankami, a także relikwów północnej części Zachodniej Pierzei Starego Rynku z połowy XVII wieku.

„Kronika Bydgoska”

W lutym 2012 roku w rekordowej objętości ponad 640 stron i z zapoczątkowanym procesem modyfikacji układu treści ukazał się t. XXXII „Kroniki Bydgoskiej” za rok 2010 wydany staraniem Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy. Tekstom towarzyszą podsumowania w języku angielskim.

Kronika ukazała się w roku 180-lecia TMMB, stąd rozpoczynają ją dokumenty potwierdzające patronat nad uroczystościami objęty przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego, a także Homilia wygłoszona przez Prymasa-Seniora arcybiskupa Henryka Józefa Muszyńskiego.

Warto zwrócić uwagę na ciekawe studia i szkice, by wspomnieć choćby Jacka Woźnego, *Archeologia nowożytna nadwiślańskiego Fordonu*; Anny i Wojciecha Siwiaków, *Świątynia Marii Panny i przykościelny cmentarz karmelitów bydgoskich w świetle wykopalisk archeologicznych*; Lecha Łbika, *Ratusz i zabudowa śródrynkowa z czasów staropolskich w Bydgoszczy*; Radosława Michny, *Nie tylko u św. Ducha – bydgoskie szpitale z XVI-wieczną metryką* i Piotra Kundy, *Samochód w życiu mieszkańców międzywojennej Bydgoszczy*. W rozdziale „Materiały” warto przeczytać m.in.: Marcina Hlebionki, *Nieznane źródło do dziejów Mennicy Bydgoskiej w I połowie XVIII w.*; Agnieszki Szumilas, *Co się wydarzyło w bydgoskiej architekturze sportowej?*; Krzysztofa Drozdowskiego, *Kartki z podróży prof. Martina Staemmlera*. Jak zawsze znalazło się tu również sporo sylwetek, biografii i wspomnień, np. Barbary Chojnackiej, *Marian Kiersnowski (1873-1949). Projektant wnętrz, mebli i wyposażenia kościołów, pedagog czy Marka Rzepy, Arnold Rezler – twórca i animator kultury muzycznej*. Na uwagę zasługują przeglądy, omówienia i recenzje oraz Kronika TMMB.

W Fundacji Kronenberga

Wydział Kultury i Współpracy z Zagranicą Urzędu Miasta poparł wystąpienie o Nagrodę prof. Aleksandra Gieysztora XIII Edycji (Fundacja Kronenberga w Warszawie) dla Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy za bogatą działalność organizatorską i wydawniczą poświęconą utrwalaniu historii i tradycji. Nagrodę zdobył prof. Norman Davies. Przedstawiciel TMMB uczestniczył w specjalnej uroczystości podsumowującej konkurs, jaka odbyła się 20 marca 2012 roku w Zamku Królewskim w Warszawie.

Uczestniczyliśmy w naradach

W pracach Zespołu do spraw Nazewnictwa Miejskiego przy Prezydencie Bydgoszczy uczestniczyli członkowie TMMB: Stefan Pastuszewski (przewodniczący), dr Małgorzata Jaracz, dr Marek Romaniuk, Wojciech Sobolewski i Jerzy Derenda. Małgorzata Jaracz zaproponowała ujednoczenie pisowni nazewnictwa miejskiego w Bydgoszczy, a w porozumieniu z Radą Języka Polskiego o przyjęcie jednolitych zasad w Polsce.

To dzięki naszym inicjatywom wiele ulic otrzymało imiona wybitnych bydgoszczan. Jerzy Derenda opracował biogramy patronów kilkunastu ulic w Bydgoskim Parku Przemysłowo-Handlowym, uzasadnienie nazw: bulwar Przy Katedrze dla podkreślenia faktu powołania Diecezji Bydgoskiej, bulwar im. Wacława Wawrzyniaka, ul. księdza Prałata Romualda Biniaka, rondo gen. Stanisława Władysława Maczka, most Grunwaldzki, ul. Jana Malaka, uporządkowanie nazewnictwa w rejonie ulic: Biwakowa – Rajska i inne. Wiele nowych nazw, m.in. most Esperanto zaproponował Wojciech Sobolewski. Zwracano uwagę na błędną pisownię ul. Borzenkowskiej (zamiast Bożenkowskiej), istnienie kilku ulic o tej samej nazwie, np. Wąwelska.

Dr Iwona Jastrzębska-Puzowska, mgr Bogna Derkowska-Kostkowska oraz Jerzy Derenda uczestniczyli w posiedzeniach Komisji Kultury i Nauki oraz Komisji Gospodarki Przestrzennej Rady Miasta. Na posiedzenia Zarządu TMMB zapraszaliśmy przedstawicieli różnych instytucji miasta, m.in. Izabelę Szczesik-Zobek, dyrektor Wydziału Rozwoju i Strategii Miasta UM, Annę Rembowicz-Dziekiewską, dyrektor Miejskiej Pracowni Urbanistycznej oraz dyrektora Muzeum Okręgowego w Bydgoszczy Michała Woźniaka.

Monumentalna monografia Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy

Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy, organizacja pożytku publicznego, jednocześnie najstarsze na ziemiach polskich stowarzyszenie miłośników miast, do tej pory nie miało swojej monografii. Zachowały się jedynie rozsiane w prasie notatki i nieliczne artykuły, często z błędami wynikającymi z braku dostępu do protokołów i innych dokumentów z pracy Zarządu. Tymczasem Stowarzyszenie powstałe już w 1832 roku ma za sobą ogrom bezinteresownej, wspaniałej działalności na rzecz Bydgoszczy i jej mieszkańców.

Wszystko to udało się nam udokumentować po ponad 4-letnich kwerendach w archiwach krajowych i zagranicznych oraz licznych penetracjach zbiorów rodzinnych byłych działaczy. Powstała księga licząca 700 stron. Ilustruje ona wielki wkład bydgoszczan w pracę na rzecz swej małej ojczyzny. Zawiera nieznane dotąd życiorysy wybitnych bydgoszczan, zdecydowanie poszerza naszą wiedzę o wybitnych Polakach i ich związkach z miastem, w tym prezydentów, przewodniczących Rady Miasta i radnych, sylwetki Honorowych Obywateli. Zawiera ponad 560 zdjęć często unikatowych, pozyskanych np. z Bundesarchiv, ze Szwajcarii, Biblioteki Narodowej, zbiorów specjalnych Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej, Archiwum Państwowego w Bydgoszczy, Muzeum

Okręgowego im. L. Wyczółkowskiego i innych. Stanowi zatem ciekawą i poręczającą lekturę do dziejów Bydgoszczy.

Księga pt. *Wierni swemu miastu* dostępna jest wraz z suplementem *W służbie Bydgoszczy* zawierającym referaty wygłoszone w 2003 roku podczas sesji popularnonaukowej poświęconej dziejom TMMB.

W obronie Bydgoszczy

Występowaliśmy wielokrotnie w sprawie pilnej budowy trasy ekspresowej S-5 do Bydgoszczy. Nasze stanowisko wystaliśmy do Ministra Transportu Budownictwa i Gospodarki Wodnej:

„To, co dzieje się wokół trasy S-5 urasta do rangi skandalu. Najpierw karmiono nas nadzieją, że budowa trasy nastąpi najpóźniej w 2012 roku. Potwierdził to Premier i Minister Infrastruktury. Potem okazało się, że nie ma jej na liście inwestycji w 2013 roku. Teraz nagle – o czym ze zdumieniem czytamy w wypowiedzi Pana Ministra – zniknęła w ogóle z rejestru planowanych inwestycji. Dlatego zwracamy się do Pana, Panie Ministrze, o pilne wyjaśnienie tej sprawy”.

Prośbę o podjęcie interwencji w sprawie S-5 wystosowaliśmy do Ewy Mes, wojewody kujawsko-pomorskiego:

„Dla Bydgoszczy, największego ośrodka gospodarczego i przemysłowego regionu (8 miejsce w kraju) odwlekanie budowy trasy S-5 oznacza spowolnienie rozwoju gospodarczego, które przekłada się na niskie notowania całego województwa. I to wszystko w sytuacji wcześniejszej szkodliwej decyzji o odsunięciu autostrady A-1 od Bydgoszczy oraz pomijaniu naszego miasta na szlaku kolei dużych prędkości. Oznacza to, że strategia rozwoju woj. kujawsko-pomorskiego nie opiera się na merytorycznych przesłankach ze szkodą nie tylko dla samego regionu, ale również kraju”.

Przeciwstawiliśmy się próbom zmiany nazwy Portu Lotniczego w Bydgoszczy na Port Lotniczy w Bydgoszczy i Toruniu, co mogło paraliżować orientację turystów przyjeżdżających do naszego regionu.

Prasa zamieściła nasz protest przeciwko oszpeccaniu starówki przez planowany parking w rejonie ul. Pod Blankami:

„Historia pozostawiła nam w spadku rzecz bezcenną: zabytkową przestrzeń starego miasta. Nie wolno jej bezmyślnie zabudowywać. Nie wolno stawiać szpecącego starówkę pseudonowoczesnego potworka, któremu na domiar złego podporządkowuje się całe zabytkowe otoczenie starówki. Potworka, którego łącznik znacznie przesłoni cudowny widok z ul. Przesmyk na wieżę zabytkowego Sądu przy ul. Wały Jagiellońskie. Potworka, który nie ma żadnego

przełożenia na zabytkową starówkę, wyraźnie się od niej odcina, jest absolutnie obcym wtrętem, zamieniającym przyległą uliczkę w betonowy tunel”.

TMMB zaprotestowało przeciwko potencjalnemu zagrożeniu przeprowadzenia Muzeum Wojsk Lądowych z Bydgoszczy do Torunia. Pisaliśmy do resortu:

„Zaczęły się mnożyć rozmaite formalne przeszkody, dla gromadzenia zbiorów w Bydgoszczy, a to, że «koncepcja nie jest zgodna z działalnością statutową», «nie ma kotłowni», «dojazd niedobry», a to «brakuje w ogóle pomieszczeń». Stąd trwające 1,5 roku starania o dodatkowe pomieszczenia ekspozycyjne w Bydgoszczy spełzły na niczym. Aż dziw, bo było miejsce na Osowej Górze, było miejsce po byłej II bazie lotniczej przy ul. Szubińskiej czy na terenie dawnej, poniemieckiej fabryki uzbrojenia DAG obok «Zachemu». I nagle, jak za dotknięciem czarodziejskiej różdżki, okazuje się, że Muzeum Wojsk Lądowych może otrzymać bez problemu gotowe pomieszczenia, ale... przy ul. J. Sobieskiego w Toruniu.

Wszystko w sytuacji wcześniej wyprowadzonej z Bydgoszczy kolekcji lotniczej do Dębłina, co niestety nastąpiło za kadencji obecnego dyrektora Mirosława Giętkowskiego. Istniała więc i istnieje nadal realna obawa, że podobny los może spotkać następne kolekcje z Muzeum Wojsk Lądowych w Bydgoszczy. Tym razem jakoby z braku miejsca”.

Zwracaliśmy uwagę na nieuczciwe w stosunku do Bydgoszczy manipulowanie faktami przez niektórych przedstawicieli władz Torunia. Podobnie jak komentarze w jednej z regionalnych gazet.

Nie zabrakło naszych uwag do Zielonej Księgi dotyczącej metropolizacji regionu kujawsko-pomorskiego wystanych do Ministerstwa Rozwoju Regionalnego.

Brda i Kanał Bydgoski

W końcu kwietnia 2012 roku staraniem Oddziału Pomorsko-Kujawskiego Związku Mostowców Rzeczypospolitej Polskiej z siedzibą w Bydgoszczy we współpracy z Towarzystwem Miłośników Miasta Bydgoszczy wydana została *Monografia mostów województwa kujawsko-pomorskiego, t. II: Brda i Kanał Bydgoski*, z serii *Mosty z biegiem rzek* z tekstami i pod red. inż. Krzysztofa Dudka. Wpływ na stronę graficzną i poprawność językową miał mgr Jerzy Derenda.

Jest to pierwsze tego typu opracowanie w Polsce. Stanowi próbę encyklopedycznego przedstawienia przepraw mostowych przez rzeki i kanały naszego województwa. Na 226 stronach zawarto opisy 86 mostów, w tym ich

historię i stan istniejący, a także kilkaset zdjęć, ilustracji, planów i mapek. Książkę, mimo iż zawiera wiele szczegółów technicznych, czyta się z zainteresowaniem. Inż. K. Dudek wzbogacił monografię wieloma ciekawymi, nieznanymi dotąd faktami historycznymi, wspomnieniami twórców, a także dodatkowymi informacjami na temat dojazdu i dojścia, co jest bardzo przydatne turystom.

Na potrzeby konkursu miniSumo

TMMB we współpracy ze Slicanem Sp. z o.o. pomogło 9 lutego 2012 roku Wydziałowi Inżynierii Mechanicznej oraz Telekomunikacji i Elektrotechniki Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy w organizacji konkursu miniSumo dla szkół ponadpodstawowych i placówek pozaszkolnych z regionu kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego. Mowa tu o darze w postaci czujników do montażu robotów.

Wyczółkowski w blasku muzyki klasycznej

25 kwietnia 2012 roku Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy wespół z Urzędem Miasta Bydgoszczy w ramach Roku Leona Wyczółkowskiego zorganizowało koncert muzyki klasycznej w wykonaniu Paderewski Kwartet. Znakomity bydgoski zespół, w skład którego wchodzi Aldona Cisewska (skrzypce), Marcin Pawełczyk (skrzypce), Zbigniew Milewski (altówka) i Maciej Kamrowski (wiolonczela), wykonał m.in. utwory Mozarta.

Koncert uświetnił otwarcie wystawy „Wokół daru Franciszki i Leona Wyczółkowskich” w Galerii Sztuki Nowoczesnej przy ul. Mennica 8 na Wyspie Młyńskiej w Bydgoszczy. Zapowiedziano kontynuację tych koncertów.

Laur Grzymały

Dorocznym zwyczajem Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy przyznało XIII z kolei Laur Grzymały w plebiscycie na najlepsze role drugoplanowe w sezonie teatralnym 2011/2012 w Teatrze Polskim w Bydgoszczy. Otrzymał go aktor Jakub Ulewicz za wykreowanie bogatego wizerunku postaci w sztuce *Opowieści zimowe* według baśni Hansa Christiana Andersena w reżyserii Igi Gańczarczyk oraz w *Operze za trzy grosze* Bertolta Brechta i Kurta Weilla w reżyserii Pawła Łysaka. Nagrodę wręczył Jerzy Derenda, prezes TMMB w dniu 13 kwietnia podczas spotkania po premierze spektaklu *Wszyscy święci* w reżyserii Wojciecha Farugi.

Pożegnaliśmy Marka Ronę

6 maja 2012 roku zmarł nagle art. plastyk Marek Rona, długoletni działacz Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy. Gdyby żył, 20 czerwca skończyłby 52 lata. Marek kochał ludzi, dla których miał zawsze dobre słowo, nawet wtedy, kiedy było mu ciężko. Radością życia dzielił się ze wszystkimi. Kochał najbliższych miłością zdolną do największych poświęceń. Kochał Bydgoszcz, której ofiarował talent, wiedzę i umiejętności. Swoje artystyczne wizje wielkiej i pięknej Bydgoszczy realizował m.in. w Towarzystwie Miłośników Miasta Bydgoszczy. Czy możemy sobie dziś wyobrazić Bydgoszcz bez monumentalnego pomnika Zbawiciela na pl. Poznańskim, bez tablic sławiących bohaterów tego miasta, bez cudownych obrazów przedstawiających najbardziej urokliwe zakątki miasta? Czym byłaby Bydgoszcz bez jego twórczych marzeń, jak choćby o czarodziejskich elfach sławiących muzyczną Bydgoszcz. Był artystą wszechstronnie uzdolnionym, o fenomenalnej intuicji twórczej, o plastycznej wyobraźni gotowej do realizacji najtrudniejszych wyzwań. Był przy tym artystą bardzo skromnym i powszechnie lubianym. Został pochowany na cmentarzu parafialnym w Ostromecku.

fot. 2

Konkurs „Bydgoszcz w kwiatach i zieleni”

7 maja 2012 roku rozpoczęliśmy kolejny konkurs „Bydgoszcz w kwiatach i zieleni”. Dzięki finansowemu wsparciu Wydziału Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska UM, jak co roku, osobom mniej zamożnym

rozdaliśmy 200 talonów uprawniających do odbioru sadzonek roślin ozdobnych. Pomoc w organizacji konkursu zadeklarowały rady osiedli, spółdzielnie mieszkaniowe oraz ZO Stowarzyszenia Naukowo-Technicznego Inżynierów i Techników Ogrodnictwa. Do konkursu zgłoszono ponad 300 balkonów i ogródków przydomowych. We wrześniu specjalne komisje wyłoniły najlepsze obiekty. 18 października w sali sesyjnej ratusza odbyło się uroczyste podsumowanie konkursu. 38 laureatów otrzymało z rąk Rafała Bruskiego, prezydenta Bydgoszczy, dyplomy TMMB oraz iglaki i krzewy ozdobne ufundowane przez Wydział Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej UM, kwiaty doniczkowe od Ryszarda Pukszo, prezesa ZO SITO oraz upominki z redakcji „Expressu Bydgoskiego”, które wręczał red. Jarosław Reszka. Na zakończenie dr Maciej Korczyński z Wydziału Rolnictwa i Biotechnologii, Katedra Botaniki i Ekologii Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy wystąpił z prezentacją multimedialną „Tradycja i współczesność w ogrodach Chin”.

fot. 3

Hejnał Maryjny i Koncerty z Różą znów w katedrze

W maju i czerwcu 2012 roku kontynuowaliśmy odgrywanie z dzwonnicy katedry najstarszego bydgoskiego hejnału – Hejnału Maryjnego. Można było go wysłuchać codziennie o godz. 17.25, na krótko przed nabożeństwem Maryjnym i w czerwcu przed nabożeństwem ku czci Najświętszego Serca Pana Jezusa. Melodię grał Roman Biskupski, kapelmistrz Młodzieżowej Orkiestry Dętej Publicznego Gimnazjum im. Mariana Rejewskiego w Białych Błotach oraz Orkiestry Dętej Zespołu Szkół Mechanicznych nr 1 w Bydgoszczy.

Integralną częścią nabożeństw majowych w katedrze były, podobnie jak w ub.r., Koncerty Maryjne z Różą. Chóry śpiewały podczas mszy świętej w godz. 18.00-18.30 oraz po tym nabożeństwie przez 15 minut. Na program składały się pieśni Maryjne i inne utwory religijne. Koncertowały: 9 maja Katarzyna Fraś-Mularczyk (sopran) i Joanna Derenda-Łukasik (organy); 10 maja Magdalena Bathis (sopran), Katarzyna Kwiatkowska (organy), opieka artystyczna prof. Wojciech Pospiech; 13 maja Beata Bobińska (sopran) i Jolanta Wagner (sopran), Joanna Derenda-Łukasik (organy); 16 maja Chór Mieszany Stowarzyszenia Muzycznego „Fordonia” pod dyr. Mariana Wiśniewskiego i Michaliny Spsychalskiej; 17 maja Zespół Pieśni Dawnej „Fresca Voce” pod dyr. Michaliny Spsychalskiej; 18 maja Chór „Cantus Cordis” pod dyr. Janusza Sierszalskiego; 19 maja Nakielski Chór Kameralny SOLI DEO pod dyr. Michała Gacki; 21 maja Chór Mieszany „Harmonia” z parafii pw. NSPJ pod dyr. Moniki Waluś; 22 maja Chór „Exsultate Deo” pod dyr. Romualda Rajsa; 23 maja Chór „Vincentinum” przy parafii pw. św. Wincentego à Paulo pod dyr. Dariusza Rynkowskiego; 24 maja Chór Mieszany „Dzwon” pod dyr. Agnieszki Jędrzejewskiej-Stachury; 25 maja Chór Męski „Moniuszko” ze Żnina pod dyr. Beaty Różańskiej; 26 maja Anna Niemiec-Mościcka (sopran) i Marzena Buchwald (organy); 27 maja Chór Żeński Zespołu Szkół Ogólnokształcących nr 1 pod dyr. Moniki Wilkiewicz; 28 maja Zespół Pieśni Dawnej Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego pod dyr. Karoliny Pettke; 30 maja – koncert finałowy w wykonaniu kilku połączonych chórów.

fot. 4

Uczestnicy koncertów uhonorowani zostali plakietami z kopią róży z cudownego obrazu Matki Bożej Piękną Miłości w katedrze. W uroczystości w Domu Polskim przy ul. Grodzkiej uczestniczyli m.in. Roman Jasiakiewicz, przewodniczący Rady Miasta oraz Magdalena Zdończyk dyrektor Biura Kultury Bydgoskiej.

III Międzynarodowa Konferencja Mostowa

W dniach 14-15 maja w Bydgoszczy odbyła się III Międzynarodowa Konferencja Mostowa im. Rudolfa Modrzejewskiego „Mosty – Tradycja – Nowoczesność” współorganizowana przez Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy.

Celem konferencji było wypracowanie skutecznych metod współpracy wykonawców konstrukcji mostowych ze światem nauki. Prof. Jan Biliszczuk z Wrocławia wizytował budowy mostowe w Bydgoszczy, m.in. przy ul. A. Naruszewicza.

TMMB wspólnie z Muzeum Okręgowym im. Leona Wyczółkowskiego w ramach obchodów Roku Leona Wyczółkowskiego zorganizowało w Auditorium Novum UTP wystawę „Śladami Leona Wyczółkowskiego” dla uczestników konferencji oraz wycieczki po mieście dla zagranicznych gości profesorów i studentów. Prezes TMMB Jerzy Derenda podczas spotkania prezydenta Bydgoszczy Rafała Bruskiego z uczestnikami konferencji wręczył Tytuły Honorowe „Przyjaciół Bydgoszczy”: prof. dr. hab. inż. Witoldowi Wołowickiemu z Politechniki Poznańskiej, prof. dr. hab. inż. Henrykowi Zobłowi z Politechniki Warszawskiej, prof. dr. hab. inż. Janowi Biliszczukowi z Politechniki Wrocławskiej, dr inż. Marii Olejniczak i dr inż. Justynie Sobczak-Piąstce z Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego.

Rok Leona Wyczółkowskiego

* 28 maja 2012 roku w ramach Roku Leona Wyczółkowskiego TMMB w konsultacji z prof. Dariuszem Markowskim zorganizowało Ogólnopolską Konferencję Popularnonaukową „Wyczółkowski inaczej” z ciekawymi odczytami. Prof. dr hab. Dariusz Markowski (Zakład Konserwacji i Restauracji Sztuki Nowoczesnej UMK) mówił *O technologii i warsztacie malarskim Leona Wyczółkowskiego*, mgr Beata Staszewska (doktorantka Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa UMK) o *Technice pastelu na płótnie w dziełach Leona Wyczółkowskiego*, dr Jolanta Czuczko (Zakład Konserwacji Papieru i Skóry

UMK) o *Polowaniu na papiery (bogactwo rodzajów podłoży papierowych w warsztacie twórczym Leona Wyczółkowskiego)*, prof. dr hab. n. med. Józef Kałużny (Prywatna Kliniki Okulistyczna – Oftalmika w Bydgoszczy) o *Uszkodzeniu słonecznym dna oka u Leona Wyczółkowskiego*, mgr Ewa Sekuła-Tauer (Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy) o *Wyczółkowskim prywatnie*, dr Marek Romaniuk (Archiwum Państwowe w Bydgoszczy) o *Leonie Wyczółkowskim w świetle bydgoskich archiwaliów*, dr Ewa Puls (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) o *Leonie Wyczółkowskim w edukacji regionalnej dzieci i młodzieży*, mgr Jerzy Derenda (Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy) o *Leonie Wyczółkowskim we wspomnieniach potomnych i w mediach*.

* Współ z Urzędem Miasta byliśmy organizatorami koncertów kameralnych pamięci Wyczółkowskiego i Szlakiem Muzycznej Bydgoszczy w wykonaniu znamienitego bydgoskiego „Kwartetu Paderewski”. Zorganizowaliśmy wycieczkę bydgoskim szlakiem Leona Wyczółkowskiego połączoną ze zwiedzaniem wystawy jego obrazów na Wyspie Młyńskiej.

* TMMB wystąpiło z inicjatywą wybicia specjalnego medalu artysty z jego podobizną z okresu pobytu w podbydgoskim Gościeradzu. Medal zaprojektowany przez artystę plastyka Marka Ronę, a zrealizowany w pracowni komputerowej Janusza Wawakai, odlany przez Emila Kosickiego z Obornik wzbudził powszechne uznanie środowiska twórców.

* TMMB, Wojewódzki Ośrodek Kultury i Sztuki w Bydgoszczy oraz Muzeum Oświaty, wpisując się w obchody Roku Leona Wyczółkowskiego, zaprosili uczniów bydgoskich szkół do udziału w konkursie „Życie i twórczość Leona Wyczółkowskiego”, a mieszkańców Bydgoszczy w konkursie „Wspomnienia o Skrzetusku”. Celem tego przedsięwzięcia była popularyzacja tego malarza i grafika oraz upowszechnianie wiedzy z zakresu historii, urbanistyki i architektury Bydgoszczy z drugiej połowy XIX wieku i początku XX stulecia (czas życia artysty przypadł również na przełom XIX i XX w.).

Konkurs organizowano w trzech kategoriach: plastyczny dla uczniów szkoły podstawowej inspirowany twórczością i sylwetką Leona Wyczółkowskiego – „Mistrz Leon i przyroda” (prace miały nawiązywać do upodobań artysty w sferze natury i pokazywać tematykę podejmowaną przez malarza, np. kwiaty, drzewa oraz pejzaże leśne, nadrzeczne, panoramy górskie itp.); wiedzy o życiu i twórczości Leona Wyczółkowskiego dla uczniów klas gimnazjalnych (praca literacka – esej na temat dowolnego dzieła artysty zawierający podstawowe informacje o obrazie: kiedy i gdzie powstał, czy należy do jakiegoś cyklu, jaką techniką został wykonany, czy to temat często podejmowany w twórczości artysty oraz indywidualna, autorska interpretację dzieła

przez ucznia); fotograficzny dla uczniów klas ponadgimnazjalnych „Żywe obrazy” – polegający na odtworzeniu w rzeczywistości postaci z obrazów Leona Wyczółkowskiego. Zadaniem uczestników konkursu jest przebranie się za postacie z dzieł artysty, zainscenizowanie przestrzeni (tła obrazu), a następnie wykonanie fotografii tej inscenizacji.

Uroczystość ogłoszenia wyników odbyła się z udziałem ponad 100 osób w Muzeum Oświaty 28 września 2012 roku. W kategorii klas I-III 1. nagrodę zdobyła Vanessa Lenz z SP nr 63, klas IV-VI – Daniela Sappok z SP nr 38, klas gimnazjalnych: Jakub Mrugowski z G. nr 32. W konkursie fotograficznym w kategorii Państwowy Zespół Szkół Plastycznych w Bydgoszczy – 1. nagroda: Kamil Grobelny, Jagoda Cichowicz, Adrianna Zielińska, Natalia Kranz i Agnieszka Zawiszewska, w kategorii pozostałych szkół: Joanna Adamiuk i Patrycja Rzepa. Dyplomy za przygotowanie uczniów do konkursu otrzymali: Janina Chrzanowska z G. nr 32, Dorota Dzięcioł z SP nr 38, Lidia Wysocka z SP nr 35, Wioletta Kuś z PZSP, Jagna Snopko z ZSZ nr 5, Joanna Wodzińska z ZSZ nr 5, Barbara Starszak z SP nr 63, Dominika Giezek z SP nr 63, Magdalena Chylińska z SP nr 35. We wnętrzach muzeum można było też obejrzeć wystawy o Leonie Wyczółkowskim i ulicy Leona Wyczółkowskiego.

Wspomnienia mieszkańców Skrzetuska zostały opublikowane w monografii ulicy Leona Wyczółkowskiego na Skrzetusku wydanej we wrześniu 2012 roku przez TMMB. Promocja odbyła się podczas uroczystości rozstrzygnięcia konkursu.

Książkę warto przeczytać, bo choć ulica nie jest długa, aby ją przejść wystarczy kilka minut, jej historia jest bardzo interesująca.

Została wytyczona na początku XX stulecia i nosiła wówczas nazwę Strehlkestrasse. W dwudziestoleciu międzywojennym była to ulica Wesoła, a w 1946 roku patronem został wybitny artysta Leon Wyczółkowski. Analiza Akt Budowlanych i Akt Miasta Bydgoszczy pieczołowicie przechowywanych w Archiwum Państwowym w Bydgoszczy pozwoliła na prześledzenie powstawania kolejnych budynków, a dawna prasa i książki adresowe przywołały niegdysiejszych mieszkańców. W książce znalazły się również wspomnienia współczesnych mieszkańców ulicy dotyczące osób dawniej mieszkających przy tej ulicy. Autorkami publikacji są: dr Daria Bręczewska-Kulesza i dr Agnieszka Wysocka.

O Nagrodę Prezydenta Bydgoszczy

11 czerwca 2012 roku prezes TMMB Jerzy Derenda został zaproszony do uczestniczenia w kapitule dorocznej „Nagrody Prezydenta Miasta Bydgosz-

czy o najlepszą pracę licencjacką, inżynierską, magisterską lub doktorską związaną z Bydgoszczą”. Członkami kapituły są rektorzy bydgoskich wyższych uczelni, prezes BTN oraz prezydent Bydgoszczy i jego zastępcy. 1. nagrodę zdobyli Marta Borecka i Radosław Kluska za pracę inżynierską „Koncepcja projektowa ul. Rydygiera i Matki Teresy z Kalkuty w Bydgoszczy”.

Tablice pamięci

* 28 stycznia przy ul. J. Zamoyskiego 8 w Bydgoszczy z inicjatywy Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy odsłonięta została tablica upamiętniająca fakt zakupu tej kamienicy przez Polę Negri (Apolonię Chałupiec), a także pobyty artystki w Bydgoszczy w latach 1920-1925. Tablicę ze szkła hartowanego grubości 15 mm wykonał art. plastyk Janusz Kochanowski. Pomocy w fundacji i organizacji uroczystości udzielił Adam Gudéll, prezes Biura Obsługi Nieruchomości „Moderator” Sp. z o.o., jednocześnie członek Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy.

Mecenas bydgoskiej kultury Jerzy Gotowski z firmy TRANSAND zaprosił na nasze uroczystości towarzyszące odsłonięciu tablicy m.in. polską aktorkę filmową i telewizyjną Nataszę Urbańską, która kreowała rolę Poli Negri w musicalu „Polita” (prapremiera światowa w HSW „Łuczniczka” w Bydgoszczy). Artystce towarzyszył mąż, reżyser Janusz Józefowicz. Goście wraz z J. Gotowskim przyjechali unikatowym „zimmerem”, którym prezydent Ronald Reagan jeździł z małżonką Nancy. Mimo mrozu bydgoszczanie przybyli tłumnie pod kamienicę.

* W końcu 1937 roku Jerome David Salinger odbywał praktykę w bydgoskiej Rzeźni Miejskiej. Ten pobyt miał istotny wpływ na skryształowanie się jego poglądów życiowych i zostanie pisarzem.

Już w 2008 roku Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy wystąpiło z propozycją upamiętnienia pobytu w Bydgoszczy J.D. Salinger, wybitnego amerykańskiego pisarza, autora *Buszującego w zbożu* i innych powieści oraz zbiorów opowiadań. Orędownikiem realizacji tej idei był prof. dr hab. Dariusz Markowski. Dr Iwona Jastrzębska-Puzowska, przewodnicząca naszej Sekcji Architektoniczno-Urbanistycznej, zaproponowała, by był to pomnik pisarza na terenie Centrum Handlowego Focus Mall. TMMB przygotowało specjalną prezentację poświęconą życiu i twórczości J.D. Salinger i wizualizacji pomnika, który miał stanąć przed księgarnią Empik, placówką najbardziej związaną z literaturą w całym centrum handlowym. Miała to być figura pisarza usytuowana pośrodku skrawka ziemi obsiewanego corocznie zbożem (w nawiązaniu właśnie do znanej kultowej powieści Salinger *Buszujący w zbożu*).

Niestety, wtedy władze miasta odmówiły partycypacji w kosztach. Również Michał Korynek, dyrektor Centrum Handlowego Focus Mall, odpisał, że „Problem polega jedynie na źródle finansowania tej inicjatywy. Jak dotąd nie udało mi się znaleźć takiej możliwości z naszej strony”.

Jednak TMMB nie poddawało się, podejmując kolejne starania. Istotne było dla nas, by upamiętnić pobyt pisarza w Bydgoszczy, jeśli nie pomnikiem, to tablicą. Temat został podjęty w grudniu ub.r. przez Katarzynę Puskę-Walenciak, obecną dyrektor Centrum Handlowego Focus Mall w Bydgoszczy. Firma postanowiła pokryć koszty wykonania tablicy, a resztę wzięło na siebie TMMB. Tablicę wykonali: art. plast. Janusz Kochanowski i Bogdan Kowalski (trwała, ze szkła hartowanego o grubości 15 mm i wymiarach 65 na 50 cm, napis i zdjęcie w technice sitodruku, przyklejone matową folią).

Odsłonięcie tablicy pamiątkowej poświęconej pobytowi J.D. Salingera w Bydgoszczy w dniu 14 lipca 2012 roku spotkało się z bardzo serdecznym przyjęciem Ambasady Stanów Zjednoczonych w Warszawie. Attaché Kulturalny Ambasady Andrew B. Paul przesłał do TMMB pismo z podziękowaniem za odsłonięcie tablicy. Przy okazji przypomniał, że to kolejna inicjatywa bydgoska. Wcześniej w Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej, przy wsparciu Ambasady, powstała placówka America@your Library.

* 1 września 2012 roku w narożniku ulic: T. Kościuszki i Chocimskiej z inicjatywy Stowarzyszenia Włókienników Polskich Koła „Kobra” w Bydgoszczy i Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy odsłonięto na ocalałej byłej bramie wejściowej fabryki tablicę pamiątkową „Kobry”. Początki tej fabryki sięgają 1878 roku, kiedy to Wiktor Weynerowski założył wytwórnię obuwia, potem przekształconą w Fabrykę Obuwia „LEO” S.A., ostatecznie w Pomorskie Zakłady Przemysłu Skórzanego „Kobra”. Zakłady zakończyły swoją działalność 31 sierpnia 1992 roku. Przez 80 lat w fabryce wyprodukowano ponad 120 mln par obuwia. W uroczystości odsłonięcia tablicy wzięli udział m.in.: były dyrektor handlowy Janusz Szczyпка, szef produkcji Wojciech Korek, przedstawiciel rodziny Weynerowskich Roman Andrzejewski i Władysław Lewandowski, przewodniczący SWP Koła „Kobra”. Tablicę odsłaniał m.in. Roman Jasiakiewicz, przewodniczący Rady Miasta Bydgoszczy oraz Jerzy Grobelki, wiceprezes Bydgoskiej Rady Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT w Bydgoszczy.

* W kwietniu 2012 roku powstał Społeczny Komitet Fundacji najpierw tablicy śp. ks. prałata Romualda Biniaka jako pierwszego dyrektora Hospicjum im. bł. ks. Jerzego Popiełuszki, a potem także tablicy ks. prałata Romualda Biniaka, budowniczego i pierwszego proboszcza kościoła pw. Świętych Polskich Braci Męczenników.

W składzie komitetu oprócz przewodniczącego Janusza Polaka, ks. prałata Józefa Kubalewskiego, proboszcza parafii pw. Świętych Polskich Braci Męczenników, Aleksandra Grzybka i siostry księdza R. Biniaka Aleksandry Biniak-Gatzy, znaleźli się także Jerzy Derenda, prezes, a także art. plastyk Marek Rona i Henryk Balicki, członkowie TMMB.

Po śmierci art. plastyka Marka Rony tablicę do gmachu hospicjum dookończył art. plastyk Robert Tomak z Zielonej Góry, odlew wykonał Emil Kosicki z Obornik pod Poznaniem, a całość sfinansowała Drukarnia ABEDIK. Uroczyste odsłonięcie tablicy odbyło się 24 listopada w Hospicjum im. bł. ks. Jerzego Popiełuszki.

Tablicę pamięci ks. prałata Romualda Biniaka jako budowniczego kościoła pw. Świętych Polskich Braci Męczenników i pierwszego proboszcza parafii zaprojektował bydgoski art. plastyk Gracjan Kaja, odlew wykonał Roman Pielak, a poświęcenia dokonał ks. Biskup Jan Tyrawa, ordynariusz Diecezji Bydgoskiej, w dniu 2 grudnia 2012 roku. Środki zdobyto także podczas kwesty w niedzielę 21 października 2012 roku prowadzonej m.in. przez: red. Urszulę Guźlecką, Janusza Polaka (przewodniczącego Społecznego Komitetu Fundacji Tablic), Henryka Balickiego, Jerzego Derendę oraz przedstawicieli Hospicjum im. bł. ks. Jerzego Popiełuszki.

* TMMB wystąpiło do dyrektora Ewy Kiedrowicz z NBP, Oddział w Bydgoszczy o ufundowanie tablicy upamiętniającej Stanisława Wodę, przedwojennego dyrektora tej placówki. Stanisław Woda okazał się doskonałym organizatorem bankowości w naszym mieście, a także społecznikiem, który położył ogromne zasługi w rozwoju Rady Artystyczno-Kulturalnej i współorganizował z wybitnymi członkami TMMBiJO zbiórkę na pierwszy pomnik H. Sienkiewicza.

W Izbie Pamięci Marszałka J. Piłsudskiego

Kontynuowaliśmy wspólnie z Klubem „Arka” Bydgoskiej Spółdzielni Mieszkaniowej cykl spotkań w Izbie Pamięci Marszałka J. Piłsudskiego z młodzieżą szkolną. Ekspozycję zwiedzały też różne stowarzyszenia, dla przykładu 20 marca 2012 roku Związek Emerytów i Rencistów Oświaty i Wychowania w Bydgoszczy. 8 listopada z wykładem „Listopad 1918 z perspektywy historycznej” wystąpił prof. dr hab. Zdzisław Biegański, dyrektor Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych UKW w Bydgoszczy. W Święto Niepodległości 11 listopada Izba pamięci Marszałka J. Piłsudskiego została udostępniona zwiedzającym w godzinach 10.00-14.00.

fot. 5

W rocznicę odsłonięcia pomnika NSPJ

24 czerwca 2012 roku w rocznicę odsłonięcia zrekonstruowanego staraniem Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy pomnika Najświętszego Serca Pana Jezusa przy ul. Seminarnej odbyło się nabożeństwo dziękczynne.

Licznie zebrani bydgoszczanie wspólnie z ks. prałatem dr. Bronisławem Kaczmarkiem, wikariuszem generalnym Diecezji Bydgoskiej, odmówili litanii do NSPJ i odśpiewali patriotyczne i religijne pieśni, m.in. *Boże coś Polskę*. Prezes TMMB Jerzy Derenda przypomniał symbolikę pomnika powstałego z wdzięczności Bogu za powrót Bydgoszczy do Macierzy.

„Chrystus znów wznosi swoje dłonie, błogosławiąc Bydgoszczę – mówił prezes. – Jesteśmy tu, by w drugą rocznicę odsłonięcia zrekonstruowanego pomnika pokłonić się Zbawicielowi i podziękować za wszystkie łaski, jakich doznaliśmy w roku 180-lecia naszego Stowarzyszenia”.

Encyklopedia Bydgoszczy, t. 1

W oficynie wydawniczej Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy ukazał się pierwszy tom *Encyklopedii Bydgoszczy*. Jest to początek serii, której poszczególne tomy będą sukcesywnie trafiać na półki księgarskie. Tym samym Bydgoszcz wpisuje się do grona nielicznych miast polskich, które zdobyły się na wysiłek wydania własnej encyklopedii.

Na czele Zespołu Redakcyjnego stanął prof. dr hab. Włodzimierz Jastrzębski. Wspierają go m.in. prof. dr hab. Jacek Woźny, dr hab. Janusz Kutta, prof. zwyczajny Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej. Sekretariat redakcji prowadziła dr Aldona Chlewicka, redakcję całości – mgr Jerzy Derenda. Do udziału w redagowaniu encyklopedii zaproszono naukowców z Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego, CM UMK, Akademii Muzycznej, a także inne osoby, które w swoim dorobku mają prace poświęcone Bydgoszczy.

Pierwszy tom *Encyklopedii Bydgoszczy* to 400 stron, 12 rozdziałów (*Archeologia, Finanse, Handel, Książka, Medycyna* – w tym *Weterynaria, Muzyka, Numizmatyka, Rzemiosło, Sport, Środowisko, Turystyka, Warunki bytu*), blisko 1000 haseł, ponad 500 zdjęć, planów, szkiców i ilustracji. W rozdziałach hasła są ułożone w kolejności alfabetycznej. Na uwagę zasługuje ciekawy projekt graficzny okładki i rozmieszczenia działów przygotowany przez niezjącego już dziś art. plastyka Marka Ronę. Staranny druk jest dziełem Drukarni ABEDIK.

Trwają prace nad finalizowaniem kolejnych tomów EB. Wstępnie zakładamy, że na serię wydawniczą złożą się cztery tomy, w sumie ponad 1000 stron i 5000 haseł. Mieści się to w tradycyjnym standardzie encyklopedii polskich, m.in. Warszawy, Krakowa czy Wrocławia. Najbardziej zaawansowane są rozdziały: *Architektura, Dziennikarstwo, Historia, Oświata, Polityka, Sądownictwo, Sztuka, Więziennictwo i Wojsko*.

Promocja *Encyklopedii*

Oficjalna promocja pierwszego tomu *Encyklopedii Bydgoszczy* odbyła się w czwartek 23 sierpnia 2012 roku w auli UKW przy ul. M. Kopernika 1. Najpierw odegrany został Hejnał Bydgoszczy. Red. Marek K. Jankowiak powitał licznie przybyłych gości.

Uroczystość zaszczytlił swoją obecnością ppłk Marcin Wasiński z Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych w Warszawie, który udekorował sztandar TMMB Medalem „Pro Memoria” za wybitne zasługi w utrwalaniu pamięci o ludziach i ich czynach w walce o niepodległość Polski podczas II wojny światowej i po jej zakończeniu. Medalami uhonorowano też prof. Włodzimierza Jastrzębskiego, Jarosława Wenderlicha, Stefana Pastuszewskiego oraz ppłk. Wojciecha Zawadzkiego. Dr Grażyna Ciemniak – zastępca prezydenta Bydgoszczy – podziękowała wszystkim twórcom pierwszego tomu *Encyklopedii Bydgoszczy* dyplomami honorowymi przyznanymi przez Rafała Bruskiego, prezydenta Bydgoszczy.

fot. 6

W związku ze zbliżającą się kolejną rocznicą września 1939 roku ppłk M. Wasiński, dr Grażyna Ciemniak – zastępca Prezydenta Bydgoszczy i Jerzy Derenda – prezes TMMB złożyli wiązanki kwiatów pod tablicą w gmachu UKW przy ul. M. Kopernika 1 upamiętniającą męczeńską śmierć profesorów Miejskiego Gimnazjum Matematyczno-Przyrodniczego im. M. Kopernika w Bydgoszczy.

Red. Marek K. Jankowiak przeprowadził wywiady z prof. dr. hab. Włodzimierzem Jastrzębskim, redaktorem naczelnym *Encyklopedii Bydgoszczy*, Jerzym Derendą, prezesem TMMB, prof. Januszem Kuttą oraz dr Aldoną Chlewicką, prowadzącą sekretariat redakcji i redaktorami działów, m.in. lek. med. Mieczysławem Boguszyńskim, dr. Wojciechem Ślusarczykiem i dr Aleksandrą Kłaput-Wiśniewską.

Oprawę artystyczną uroczystości stworzyli Beata Bobińska (sopran), Jolanta Wagner (sopran) i Joanna Derenda-Łukasik (fortepian).

Wykłady Wszechnicy Bydgoskiej

Sekcja Odczytowo-Historyczna pod kierownictwem dr. Marka Romaniuka kontynuowała cykl comiesięcznych odczytów poświęconych historii miasta, zabytków i wybitnych bydgoszczan. Wygłaszali je w sali burmistrza Wojciecha Łochowskiego znani bydgoscy historycy, profesorowie, nauczyciele i dziennikarze. Dla przykładu w 2012 roku program obejmował następujące prelekcje:

dr Agnieszka Wysocka, *Miasto-ogród na przykładzie bydgoskiej Sielanki* (26 stycznia); dr Daria Bręczewska-Kulesza, *Sanatorium w Smukale* (29 marca); B. Derkowska-Kostkowska, *Bydgoskie sceny i scenki muzyczne XIX/XX w.* (26 kwietnia); dr M. Romaniuk, *Źródła archiwalne do dziejów Bydgoszczy* (31 maja); prof. Zdzisław Biegański, *Polacy i Żydzi w Bydgoszczy 1920-1939* (27 września); Tomasz Kawski, *Bydgoscy Żydzi po II wojnie światowej* (25 października) i Jacek Lindner, *Bydgoszcz w Internecie* (29 listopada).

Konkurs na drodze edukacji regionalnej

W roku szkolnym 2011/2012 Towarzystwo Miłośników Miasta Bydgoszczy wspólnie z Pałacem Młodzieży zorganizowało III Artystyczno-Literacko-Historyczny Konkurs na Odznaki „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy”, nad którym patronat sprawowała Anna Łukaszewska, Kujawsko-Pomorski Kurator Oświaty i Wychowania. Uczestnictwo młodzieży w konkursie odnotowywane było na świadectwach szkolnych.

Celem konkursu jest edukacja regionalna młodzieży. Uczniowie szkół podstawowych i gimnazjów przygotowywali się do testów przez cały rok. Wykonywali m.in. plakaty promujące Kujawy, prowadzili teczkę z materiałami o Bydgoszczy, uczestniczyli w wycieczkach i warsztatach tematycznych Pałacu Młodzieży.

Konkurs adresowany był do uczniów klas IV-VI oraz gimnazjów. Młodzież klas IV ubiegała się o odznaki „Poznajemy Bydgoszcz” poprzez uczestnictwo w warsztatach pod takim samym hasłem. W sumie w czerwcu 2012 roku, w kilku terminach, odznaki te otrzymało 100 osób.

W konkursie na brązowe odznaki „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy” uczestniczyła młodzież klas V szkół podstawowych. Warunkiem był m.in. udział w grze terenowej na trasie Pomnik Kazimierza Wielkiego – park Kazimierza Wielkiego połączonej ze zwiedzaniem licznych obiektów, w tym miniaturowy Zamek Bydgoski. W czerwcu, również w kilku terminach, 66 spośród ponad 70 startujących uczniów otrzymało odznaki.

24 kwietnia 2012 roku w Instytucie Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w pisemnym teście na srebrne odznaki „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy” uczestniczyło 73 uczniów z SP nr 2, 10, 20, 35, 38, 56 i 64. 42 otrzymało odznaki. Najlepsi, którzy zdobyli blisko 150 punktów, zostali uhonorowani dodatkowo nagrodami. Są to: Natalia Józwicka z SP nr 56 i Paweł Korzeb z SP nr 35. Test na srebrną odznakę pisali w dniu 22 maja 2012 roku również gimnazjaliści. 15 spośród 31 uczestników otrzymało odznaki. Najlepszymi okazali się Maciej Antczak z G. nr 16 i Marek

Kiełpiński z Pałacu Młodzieży. Tego samego dnia testowi na złote odznaki poddali się gimnazjaliści. Zaliczyło go 13 spośród 31 osób uczniów. Najwięcej punktów zdobyła uhonorowana dodatkowo nagrodą Marta Kowalkińska z G. nr 38.

Uroczyste wręczenie srebrnych i złotych odznak „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy” odbyło się w sali kameralnej Pałacu Młodzieży we wtorek 19 czerwca 2012 roku. Była to okazja do podziękowań dla głównego organizatora konkursu ad. dr Ewy Puls, przewodniczącej Sekcji Młodzieżowej TMMB, członkini jury mgr Renacie Błaszczyk i pedagogom, którzy przygotowywali młodzież do udziału w testach. Specjalne podziękowania skierowano na ręce studentów I roku studiów magisterskich historii na UKW: Agnieszki Łuczak, Leszka Patuły oraz Pawła Urbanowskiego. Zebrani obejrzeliby występy Zespołu Tańca Współczesnego „Amulecik” i Zespołu Tanecznego „Amulecik 2” pod kierunkiem Anny Bebenow, a także podziwiali wystawę, laureatkę II miejsca w woj. konkursie projektów gimnazjalnych makiet nieistniejących już budynków bydgoskich, przygotowaną przez podopiecznych Ewy Jędrzejczak-Taranek.

fot. 7

Walne Zebranie Sprawozdawczo-Wyborcze Członków

11 października 2012 roku odbyło się Walne Zebranie Sprawozdawczo-Wyborcze Członków Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy, poświęcone podsumowaniu dorobku stowarzyszenia za lata 2008-2012.

Prezesem na kolejną kadencję 2012-2016 został Jerzy Derenda. Do składu Zarządu wybrano także: prof. Barbarę Gogol-Droźniakiewicz – wiceprezes

i dr. Marka Romaniuka – wiceprezes, sekretarzem została Olechna Wojtecka, zastępcą sekretarza – Jan Wieluński, skarbnikiem – Marek Chełminiak, zastępcą skarbnika – Teresa Borczon, członkami: dr Andrzej Bogucki, Jerzy Górczyński, Wojciech Jarzembski, Urszula Kieler, ks. Prałat Stanisław Kotowski, Stanisław Kwiatkowski, prof. Dariusz Markowski i dr Ewa Puls. Do Komisji Rewizyjnej weszli: Krystyna Babiak – przewodnicząca, Jadwiga Żuchowska – zastępczyni przewodniczącej, Zdzisław Lewicki – sekretarz i Krystyna Płotnicka – członek, do Sądu Koleżeńckiego: Henryk Ważbiński – przewodniczący, Ludwik Zieleziński – zastępca przewodniczącego, Stanisław Krajewski – sekretarz i Stanisław Staszak – członek.

Walne Zebranie jednomyślnie aprobowало wniosek Zarządu z 26 września 2012 roku o przyznanie tytułów Członka Honorowego następującym zasłużonym działaczom TMMB: Krystynie Babiak, Andrzejowi Boguckiemu, Aurelii Boruckiej-Nowickiej, Krystynie Gawek, Barbarze Gogol-Droźniakiewicz, prof. Włodzimierzowi Jastrzębskiemu, dr Ewie Puls, dr. Markowi Romaniukowi, art. plast. Markowi Ronie (pośmiertnie), Wojciechowi Sobolewskiemu, Henrykowi Ważbińskiemu i Janowi Wieluńskiemu.

Walne Zebranie jednogłośnie uchwaliło wnioski o oprotestowaniu budowy garażu wielopoziomowego przy ul. Pod Blankami w Bydgoszczy, rozpisaniu konkursu architektonicznego na zagospodarowanie terenu przy ul. Pod Blankami i zmianę składu osobowego Miejskiej Komisji Architektoniczno-Urbanistycznej na zespół niezależnych ekspertów.

fot. 8

Prezes TMMB Jerzy Derenda przedstawił główne kierunki działania TMMB w nowej kadencji: Organizacja X Ogólnopolskiego Kongresu Regionalnych Towarzystw Kultury w 2014 roku, dalsza rozbudowa struktur TMMB (sekcje, koła terenowe, szkolne koła), obrona żywotnych interesów Bydgoszczy w każdej dziedzinie życia, nawiązywanie porozumień i współpracy z innymi bydgoskimi stowarzyszeniami i organizacjami, kontynuowanie działalności wydawniczej, w tym kolejnych tomów *Encyklopedii Bydgoszczy* i serii *Bydgoszcz miasto na Kujawach*, obrona dziedzictwa kulturowego poprzez odbudowę zabytków, odświeżanie tablic itp., promocja najciekawszych inicjatyw bydgoskich, troska o odbudowę finansów we współpracy ze sponsorami.

Kwesta na ratowanie bydgoskich nekropoli

Pierwsza bydgoska kwesta na ratowanie najstarszych nekropoli została zorganizowana przez dziennikarzy „Ilustrowanego Kuriera Polskiego” oraz Radia Pomorza i Kujaw 1 listopada 1997 roku. Kwestowali m.in.: poseł Jan Rulewski, Stefan Pastuszewski, aktorka Małgorzata Witkowska, konserwator zabytków Maciej Obremski i inni. Zebrano kwotę ponad 2293 zł. Jeden z ofiarodawców westchnął: „Szkoda, że człowiek serce ma pojemniejsze niż kieszeń”. W 2012 roku zatem mija 15-lecie bydgoskiego kwestowania, przy czym kwest odbyło się 14, bowiem jedna nie doszła do skutku 3 lata temu.

W 2011 roku udało się – uwzględniając także kwesę wśród pracowników sądów – zebrać blisko 22 tys. zł. Pieniądze przeznaczono na ratowanie grobowca Zenona Frydrychowicza, pierwszego prezesa sądu przedwojennego, nagrobka Jana Malaka, pierwszego naczelnika bydgoskich tramwajów, wykonany z naturalnego piaskowca nagrobek Michaliny Kwaśniewskiej i kaplicę grobowcową na cmentarzu Starofarnym.

W 2012 roku zbieraliśmy pieniądze w placówkach kultury: * 25 października w Operze Nova przy ul. F. Focha 5 przed i podczas przerwy w przedstawieniu baletowym *Zniewolony umysł* na podstawie prozy Czesława Miłosza; * 29 października w Teatrze Polskim przy al. A. Mickiewicza 2 przed i podczas przerwy w spektaklu *Burza* Mai Kleczewskiej; * 2 listopada w Filharmonii Pomorskiej przy ul. A. Szwalbego 6 przed i podczas przerw w spektaklu *Zaduszki organowe z poezją*.

Na ulicach Bydgoszczy: * 29 października w godz. 10.00-15.00 z udziałem młodzieży ze Szkolnych Kół Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy – na bydgoskiej starówce i w śródmieściu (ulice: Długa, Stary Rynek, Mostowa, pl. Teatralny, Gdańska, Dworcowa).

fot. 9

Na cmentarzach: * 31 października w godzinach 9.00-16.00 na cmentarzach: Starofarnym przy ul. Grunwaldzkiej 15 i Nowofarnym przy ul. Artylejskiej 10; * 1 listopada w godzinach 9.00-16.00 na cmentarzu Starofarnym (współ z Radą Osiedla Okole) oraz na cmentarzu komunalnym przy ul. Wiślanej 20 w Bydgoszczy (w porozumieniu ze Społecznym Komitetem Rozwoju Fordonu); * 2 listopada w godzinach 10.00-15.00 na cmentarzu parafii Matki Boskiej Nieustającej Pomocy przy ul. J. Kossaka wspólnie z Radą Osiedla Szwederowo.

fot. 10

W kweście uczestniczyli też działacze Komitetu Rozwoju Fordonu z Janem Kwiatoniem na czele, Rady Osiedla Szwederowo z przewodniczącym Bogusławem Deją oraz Rady Osiedla Okole.

W miarę pozyskanych środków pieniądze przeznaczone będą na stabilizację pomnika Józefa Trajtlera, który od 1920 roku zarządzał rozwojem kolei w Bydgoszczy, odnowienie napisów na nagrobku prof. Felicji Krysiewiczowej, naprawę bramy wejściowej na cmentarzu Nowofarnym, ostatniej niszczonej kaplicy na cmentarzu Starofarnym i przedpola pomnika rodziny Wojciechowskich na cmentarzu Nowofarnym.

Podpisy pod zdjęciami:

1. Uczestnicy wycieczki „Bydgoszcz za zamkniętymi drzwiami” w dniu 25 sierpnia przed chatą mennonicką. Opowiada Czesław Kwiatkowski. Fot. Ligia Podgórska.
2. Kondukt żałobny na pogrzebie Marka Rony. Ma czele poczet sztandarowy TMMB. Fot. Marek Chełmniak.
3. Prezydent Bydgoszczy Rafał Bruski wręcza dyplomy za najpiękniej ukwiecone ogródki przydomowe i balkony. Na zdjęciu dyplom odbiera p. Zofia Śmiałek. Uroczystość podsumowania konkursu odbyła się 18 października 2012 r. w sali sesyjnej bydgoskiego ratusza. Fot. Marek Chełmniak.
4. Chór „Exsultate Deo” pod dyrekcją Romualda Rajsa z parafii pw. Świętych Polskich Braci Męczenników podczas Koncertu Maryjnego z Różą w bydgoskiej katedrze w dniu 22 maja 2012 r. Fot. Romuald Rajs.
5. Uczniowie I Prywatnego Liceum Ogólnokształcącego w Bydgoszczy podczas wizyty w Izbie Pamięci Marszałka Józefa Piłsudskiego. Fot. Urszula Kieler.
6. Zastępca prezydenta Bydgoszczy Grażyna Ciemniak wręcza dyplom uznania Januszowi Umińskiemu za duży wkład pracy w tworzeniu pierwszego tomu *Encyklopedii Bydgoszczy*. Uroczystość odbyła się 23 sierpnia 2012 r. w auli Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego przy ul. M. Kopernika. Fot. dr Mieczysław Tomasik.
7. Prezes TMMB Jerzy Derenda wręcza legitymacje „Młodego Przyjaciela Bydgoszczy” uczniom SP nr 56. Pierwsza z lewej opiekunka Szkolnego Koła TMMB mgr Anna Gorlewska. W głębi Renata Błaszczuk. Fot. Archiwum TMMB.
8. Prezydium Walnego Zebrania Sprawozdawczo-Wyborczego w dniu 11 października 2012 r. Od lewej: prof. Adam Bezwiński, dr Marek Jeleniewski, prof. Włodzimierz Jastrzębski, prof. Janusz Kutta, Olga Brysiak, prezes Józef Wiśniewski, prezes Jan Stopel (przewodniczący zebrania). Fot. Marek Chełmniak.
9. Uczniowie Zespołu Szkół nr 23 z mgr Ewą Jędrzejczak-Taranek podczas kwesty w dniu 29 października. Fot. Dariusz Bloch.
10. Kwesta na ratowanie bydgoskich nekropolii. Na cmentarzu Starofarnym w dniu 1 listopada 2012 r. Od lewej: dr Tomasz Wojciekiewicz, minister Radosław Sikorski i prezes TMMB Jerzy Derenda. Fot. Dariusz Bloch.

Summary

The chronicle presents the abundant operations of the TMMB Friends of Bydgoszcz Association in 2012. Noteworthy are first of all TMMB publications, e.g. 'Bydgoszcz Calendar' and 'Bydgoszcz Chronicle' for 2012, TMMB Monograph: 'Faithful to their city' with a supplement, the book 'The Brda River and the Bydgoszcz Canal' written by engineer K. Dudek and published in co-operation with the Polish Bridge Constructors' Union Kuyavian-Pomeranian Branch, and volume 1 of 'The Encyclopaedia of Bydgoszcz' featuring almost one thousand entries.

The TMMB association participated in the organisation of the Bydgoszcz Year of Leon Wyczółkowski through preparation of, among others, the nationwide conference 'Wyczółkowski differently', Leona Wyczółkowskiego Street holiday combined with competitions and promotion of the book 'L. Wyczółkowskiego Street in Bydgoszcz Skrzetusko', and concerts of the band 'Paderewski Kwartet'. Other events worth mentioning include: 'Marian Concerts with a Rose' at the Bydgoszcz cathedral, numerous plaques commemorating for example J.D. Salinger, international conference 'Bridges-Tradition-Modernity' (co-organisation), competition 'Bydgoszcz with flowers and greenery', regional education competitions for young people combined with getting Young Friend of Bydgoszcz badges, old cemeteries fundraiser, advocacy of the metropolitan aspirations of Bydgoszcz, necessity to construct the route S-5, and General Reporting and Electoral Meeting in October 2012.